

УДК 37.014.543

Н.О. Паламарчук, ст. гр. ФК-13м, О.А. Комарова, проф., д-р. екон.наук
Кіровоградський національний технічний університет

Актуальні проблеми фінансування професійно-технічної освіти в Україні

У статті розкрито проблеми фінансового забезпечення професійно-технічної освіти в Україні та розроблено шляхи їх подолання. Запровадження альтернативних джерел фінансування професійно-технічної освіти в Україні.

професійно-технічна освіта, фінансове забезпечення, альтернативні джерела фінансування, видатки державного і місцевих бюджетів

Постановка проблеми та її актуальність. Освіта складає основу розвитку особистості, суспільства, нації та держави, вона є запорукою майбутнього України, визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства, виступає стратегічним ресурсом покращення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [1].

Серед усього спектру освітніх послуг особливої уваги заслуговує професійно-технічна освіта. Професійна освіта як важлива ланка освітньої системи реалізує функції професійного і духовного становлення людини, як особистості, соціального захисту молоді і, на цій основі, оновлення і вдосконалення робочого потенціалу країни. Державні професійно-технічні заклади задовольняють 60% потреб матеріального виробництва і послуг у робітничих кадрах [3].

На сьогоднішній день актуальним постає питання фінансування професійно-технічної освіти в Україні, тому що 90% фінансового забезпечення здійснюється з державного бюджету. Але за умов сучасного фінансового стану в Україні коштів з державного бюджету не завжди вистачає, тому для того щоб професійно-технічні заклади ефективно функціонували та завжди мали фінансову стабільність постає питання в пошуку альтернативних джерел фінансування.

Метою статті є дослідження організації функціонування професійно-технічних навчальних закладів, особливості їх фінансового забезпечення та пошук додаткових джерел їх фінансування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансового забезпечення професійно-технічних закладів та пошуку додаткових джерел фінансування займаються зарубіжні та вітчизняні вчені, серед яких: Бескида Й. М., Боголіб Т.М., Бумбар Г.І., Вакарчук І. В., Волкова Н.В., Даниленко Л.І., Затонацька Т.І., Кашевський В.В., Коробко Л.І., Куликов П.М., Кухарчук П.Ю., Кушнір Р. О., Пашенко О.В., Полозенко Д.В., Резніченко К.Г., Сергєєва Л.М., Хома І. Б., та інших. Проте, дослідження зазначених авторів здебільшого стосуються реформування усієї системи професійно-технічної освіти в Україні як єдиного цілого освітнього процесу. Нами пропонується дослідження окремих аспектів функціонування

навчальних закладів зазначеного типу, зокрема аналіз джерел фінансового забезпечення в контексті дефіцитного бюджетного фінансування та пошук додаткових фінансових джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні та політичні перетворення в Україні вимагають від системи професійно-технічної освіти визначення основних напрямів розвитку механізмів адаптації в сучасних соціально-економічних умовах, що дає нове бачення ролі професійно-технічної освіти в державній політиці. Система професійно-технічної освіти глибоко проникає як у соціальну, так і в економічну сфери, виходить на ринки праці, товарів, послуг і капіталу. При цьому реформування системи професійно-технічної освіти неможливо здійснювати тільки адміністративними методами чи лише зусиллями самої освітньої системи, необхідна консолідація зусиль уряду, працедавців, населення з урахуванням динаміки ринку праці.

Професійно-технічна освіта в Україні надається особам у професійно-технічних навчальних закладах, різноманітність яких постійно зростає. Професійно-технічний навчальний заклад — це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я. Випускнику професійно-технічного навчального закладу, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії).

Засновниками професійно-технічних навчальних закладів можуть бути: центральні та місцеві органи виконавчої влади; підприємства, установи, організації та їх об'єднання незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадяни України [2].

На розвиток системи професійно-технічної освіти в Україні спрямовуються значні матеріальні й фінансові ресурси. Джерелами фінансового забезпечення професійно-технічних навчальних закладів в Україні є:

- а) кошти державного та місцевих бюджетів;
- б) кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування;
- в) кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг;
- г) гранти;
- д) кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та здобуття освіти;
- е) кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою.

За показниками Державної служби статистики України, в останні 5 років видатки на професійно-технічну освіту становлять 0,4 відсотка від ВВП і складають в середньому 6,2%-6,4% від загальних видатків на всю освіту [5]

Станом на 1 вересня 2013 року у державних професійно-технічних навчальних закладів України навчається 374 тисячі випускників загальноосвітніх навчальних закладів, з яких лише 1,5 відсотка навчаються на контрактній основі за різними професіями в групах понад державне замовлення [5].

Планування коштів на утримання професійно-технічних навчальних закладів здійснюється відповідно до доведених граничних обсягів видатків на утримання професійно-технічної освіти в областях. Реально даних призначень вистачає лише на основні захищені статті видатків (заробітна плата з нарахуваннями, комунальні послуги

та енергоносії в неповному обсязі, стипендія, харчування та обов'язкові виплати дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування).

Що стосується будівництва, ремонту приміщень, придбання навчальної техніки та обладнання, комп'ютерів, видання підручників та навчальних посібників, то такі видатки з державного бюджету не плануються.

Упродовж останніх десятиріч фінансування навчальних закладів та установ системи професійно-технічної освіти з державного та місцевих бюджетів, зокрема на розвиток та здійснення системних реформ, украй обмежено.

У структурі бюджетних призначень останніх років для цього сектора освіти заробітна плата та нарахування, стипендіальне забезпечення учнів та дітей-сиріт складають понад 85 відсотків. Майже не фінансуються капітальні видатки, хоча понад 90 відсотків навчальної матеріально-технічної бази потребує оновлення. Не оснащуються навчально-виробничі майстерні сучасною технікою, зовсім не виділяються кошти на придбання матеріалів, сировини, паливно-мастильних ресурсів, мірильних інструментів, без чого не може бути якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників.

У 2011-2012 роках при потребі 54,0 млн. грн. на капітальний ремонт, будівництво та реконструкцію навчальних корпусів, гуртожитків та навчально-виробничих майстерень кошти взагалі не виділялись [5].

У 2013 році при потребі 67,5 млн. грн. виділено лише 1,4 млн. грн., які скеровано на часткове усунення аварійного стану дахів, котелень та систем теплопостачання професійно-технічних навчальних закладів. Поточні видатки (матеріальне забезпечення учнів, придбання матеріалів, медикаментів, насіння для польових робіт, паливно-мастильних матеріалів, відрядження тощо) забезпечені всього на 10%-20% [5].

Не виділяються кошти на підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних кадрів.

У 2011-2012 роках не виділялись кошти з державного бюджету на видання навчальної література для професійно-технічних навчальних закладів. При цьому забезпеченість навчальних закладів підручниками та навчальними посібниками украй недостатня. В середньому по Україні забезпеченість підручниками з предметів професійної підготовки - 74 відсотки, з загальноосвітніх дисциплін - 62,4 відсотки [5].

Не фінансується з державного бюджету Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки.

Аналіз стану матеріального заохочення учнів за останні три роки свідчить про різке зменшення можливості навчальних закладів здійснювати матеріальне заохочення учнів за рахунок коштів державного бюджету відповідно до статті 40 Закону. Заохочення і матеріальна допомога учням виплачується за залишковим принципом з економії стипендіального фонду.

Постановою Кабінету Міністрів України №116 від 02.02.2011р. передбачене харчування всіх учнів професійно-технічних навчальних закладів, проте наявного бюджетного фінансового ресурсу вистачає лише на забезпечення харчування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

При цьому ситуація ускладнюється ще і безпідставною затримкою Державною казначейською службою України сплати поточних платежів професійно-технічних навчальних закладів. Утворюється кредиторська заборгованість. Навчальні заклади не мають можливості вільно використовувати кошти спеціального фонду відповідно до статей 50 та 51 Закону, що призводить до зриву планових ремонтних робіт,

невиконання завдань з підготовки навчальних закладів до роботи в осінньо-зимовий період та утримання і оновлення навчально-матеріальної бази [5].

Коштів державного бюджету не вистачає, тому для покращення свого фінансового становища професійно технічні заклади шукають альтернативні джерела фінансування. Такими альтернативними джерелами, виступають: добровільні майнові внески і пожертвування. В свою чергу їх поділяють на : цільові внески фізичних та юридичних осіб; добровільні майнові пожертвування; кошти, отримані у формі дару або за заповітом.

Добровільні майнові внески, у тому числі і грошові кошти громадян та юридичних осіб на користь професійно-технічних закладів, регулюються відповідним законодавством, а саме діяльність відноситься до благодійної. Під даною діяльністю слід розуміти надання грошових коштів на безкорисливій основі. Натомість під добровільним майновим пожертвуванням слід розуміти надання майна, грошових коштів, робіт чи послуг, які отриманні професійно-технічним закладом у безоплатне користування, якщо отримання даних добровільних внесків не пов'язане з виникненням у навчального закладу обов'язків по відношенню до сторони, що їх передає [4].

Існуюче законодавство передбачає використання добровільних майнових пожертв у якості джерел фінансового забезпечення, але водночас аналіз

реальних фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні професійно-технічних закладів України, показує, що ці джерела практично не використовуються ними на практиці. На нашу думку, це:

- самі професійно-технічні заклади не докладають достатніх зусиль для залучення добровільних пожертв;
- фінансовий стан багатьох підприємств та організацій не дозволяє їм надавати плату в якості благодійників та безоплатно передавати власні кошти;
- існуюче податкове законодавство не створює пільгових умов для підприємств чи організація, що передають свої кошти навчальним закладам.

Отже, ми вважаємо, що держава має створювати такі умови, щоб підприємства, організації та установи, були зацікавлені у фінансуванні професійно-технічних закладів, щоб у майбутньому їм були надані висококваліфіковані працівники. На наш погляд для цього держава має надавати таким підприємствам податкові пільги, надавати професійно-технічним закладам самостійно вибирати з якими організаціями та установами їм працювати.

В свою чергу на відміну від добровільних майнових пожертв цільові внески юридичних і фізичних осіб для розвитку освітніх установ відрізняються своєю цілеспрямованістю. Професійно-технічні заклади, приймаючи цільові внески від фізичних чи юридичних осіб, повинні вести окремий облік їх використання. Тому ми вважаємо, що необхідно при отриманні цільових внесків відкривати окремі рахунки за якими буде вестися облік використання даних коштів за призначенням.

Також альтернативними джерелами професійно-технічних закладів мають бути грошові кошти, що сплачуються студентами, або фізичними особами за додаткові освітні послуги. Ці кошти мають бути спрямовані на організацію навчального процесу, забезпечення викладачів заробітними платами, а також для виконання завдань як покладені на професійно-технічний заклад.

Одним з альтернативних джерел фінансування можуть бути кошти від підготовчих курсів з метою підготовки абітурієнтів до вступу професійно-технічного, або вищого навчального закладу. Взаємовідносини навчального закладу та абітурієнта, що навчається на підготовчих курсах, регулюється угодою. Вартість навчання та терміни оплати є однією з необхідних і суттєвих умов цієї угоди.

Досить велика кількість професійно-технічних закладів мають у своєму розпорядженні спортивні бази для проведення занять з фізичної культури і спорту зі студентами. У вільний від занять час ці фізкультурно-спортивні споруди і обладнання можна використовувати як базу для залучення додаткових фінансових ресурсів для фінансування навчального закладу, шляхом організації платної роботи спортивних секцій з різних видів спорту як для студентів, так і для населення.

Висновки. Для покращення фінансового стану професійно-технічного закладу необхідно: налагодження ефективного механізму фінансового забезпечення закладів ПТО, що передбачає фінансування професійної освіти як за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, так і активне залучення матеріальних і фінансових активів суб'єктів господарювання — роботодавців до освітнього процесу в межах замовлень на підготовку робітничих кадрів, перекваліфікацію чи підвищення кваліфікації; при здійсненні бюджетного фінансування закладів професійно-технічної освіти необхідно удосконалити методику розрахунку вартості підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням складності професій, базової моделі розрахунку нормативу бюджетного фінансування на одного учня; активне використання додаткових джерел фінансового забезпечення діяльності професійно-технічних навчальних закладів, зокрема надання платних послуг учнями-практикантами при проходженні щорічної виробничої практики в межах виділеного часу при керівництві (нагляді) майстра. Такий вид діяльності можна проводити при наданні платних послуг по ремонту основних засобів дошкільних, шкільних закладів освіти, іншої комунальної власності органів місцевого самоврядування, що задовольнятиме інтереси як органів місцевого самоврядування (дешева робоча сила), так і сприятиме наповненню власними фінансовими ресурсами заклади професійно-технічної освіти.

Список літератури

1. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» № 347/2002 від 17.04.2002 р. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php>
2. Закон України «Про професійно-технічну освіту» № 860-ІУ від 22.05.2003 // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 17-18. — 250 с
3. Радкевич В.О. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : тези доповідей звітної науково-практичної конференції / В. О. Радкевич. // Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / - К. : ІІТО НАПН України, 2010. - 172 с.
4. Інформаційно-аналітичні матеріали до наради з питань стратегії реформування професійно-технічної освіти України [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України.— Режим доступу: www.mon.gov.ua/newstmp/
5. Професійно-технічна освіта України під мікроскопом [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.osvita.org.ua

Одержано 31.03.14